

LATİN AMERİKA'DA SOLUN İKİNCİ YÜKSELİŞİ THE SECOND RISE OF THE LEFT IN LATIN AMERICA

Öz

Soğuk Savaş sonrası dönemde artık komünist tehdidin bittiğine ve liberal değerler üzerinden uluslararası ilişkilerin inşa edileceğine dair propagandalar yapılmaktaydı. Lakin 1998 yılındaki seçimi kazanan Hugo Chavez, iktidara gelmiş ve ABD'nin tek hâkim güç olduğu sisteme karşı çıkmıştır. Tek kutuplu sisteme ilk karşı çıkışın ABD'nin arka bahçesi olarak gördüğü bir coğrafyada yaşanması, büyük önem arz etmektedir. Chavez'in ardından birçok Latin Amerika ülkesinde daha solcu liderler ve partiler iktidara gelmiştir. Ancak 2015 yılına gelindiğinde ise sol partiler ya halk desteğini kaybetmiş ya da çeşitli gerekçelerle iktidardan uzaklaştırılmışlardır. Bununla birlikte Venezuela gibi ülkelerde, otoriterleşme eğilimleri ortaya çıkmıştır. Sağ partilerin bir süreliğine yönetime geçmesi sonrası Latin Amerika'da yeniden sol partilerin demokratik yollarla yükselişi söz konusu olmuştur. Yaşanan gelişmeler kapsamında iktidara geçen sol yönetimlerin nasıl bir tutum benimseyeceği önem kazanmaktadır. Bunun hem Latin Amerika'nın bölgesel hem de uluslararası bir boyutu olduğu söylenebilir. Bu çalışmada modern dünya-sistem teorisi çerçevesinde Latin Amerika'da yaşanan solun ikinci yükselişi incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Modern Dünya-Sistem Teorisi, Latin Amerika, Sol, Pembe Dalga, ABD.

Abstract

In the post-Cold War era, there had been making propagandas as to the communist threat was over and international relations would be built according to liberal values. However, Hugo Chavez, who was elected president in 1998, came to power and challenged the system that the US was the only supreme power. It is of great importance that the first opposition to the unipolar system is experienced in a geography that is seen by USA as its backyard. After Chavez, the leftist leaders and parties came to power in several Latin America countries. However, by 2015, left parties either lost public support or were removed from power for various reasons. Besides, authoritarian tendencies emerged in countries such as Venezuela. Following the right parties had come to power for a while, the leftist parties in Latin America rose again by democratic ways. Within the scope of the developments in progress, it becomes significant what kind of position the left administrations that come to power will adopt. It can be said that this has both the regional and international dimension for Latin America. In this study, the second rise of the left in Latin America is examined within the scope of modern world-system theory.

Keywords: Modern World-System Theory, Latin America, Left, Pink Tide, US.

Emrah KAYA*
Ezgi YILDIRIM**

* Doktora Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

E-posta/E-mail:
emrahkaya0407@gmail.com

Orcid: 0000-0001-6873-8309

**Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Latin Amerika Çalışmaları

E-posta/E-mail:
ezgiyildirim17@gmail.com

Orcid: 0000-0002-4977-6825

Başvuru/Submitted: 15.01.2022

Kabul/Accepted : 21.01.2022

Giriş

Tarihsel olarak toplumsal hareketler, devrimler, gerilla grupları veya iktidara gelen liderler üzerinden sürekli olarak sol hareketliliğin yaşandığı bölgelerden biri olarak öne çıkan Latin Amerika, Soğuk Savaş sonrası dönemde bu özelliğini korumayı sürdürmüştür. Latin Amerika solu, çeşitli dönemlerde iktidara gelmeyi başarsa da genel olarak Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) müdahalesi nedeniyle Küba dışında kalıcı olamamıştır. Çeşitli araştırmalarda Latin Amerika solunun ilk yükselişi Küba Devrimi'ne dayandırılmaktadır (Lievesley ve Ludlam, 2009:10). Ancak Fidel Castro ve Che Guevara, Latin Amerika'da önemli ideolojik figürler olsa da bunun devamı gelmemiştir. Söz konusu isimler, Hugo Chavez'in kahramanı (Kucera, 2011:25) olsa da yirmi birinci yüzyılda yaşanan yükseliş, daha kapsamlı ve daha farklı dinamiklere sahiptir.

Özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte liberalizmin hâkim olduğu düşüncesi görece özgür bir ortamın ortaya çıkmasına imkân tanımıştı. Çeşitli iddialara ve propagandalara göre, artık dünyada liberalizm rakipsizdi. Ancak sol gruplar da demokratik sisteme adapte olmaya başlamıştı. Bununla birlikte sol, radikal yöntemler yerine demokrasi olarak görülen seçimlerle iktidara gelmeyi ve büyük değişimlere yol açan politikalarla değil, küçük adımlarla politikalarını uygulama yöntemini benimsemiştir (Çıdamlı, 2006:19-20). Bunun sonucunda ise sol gruplar iktidara geçmeye başlamıştır. Venezuela'da 1998 yılında gerçekleştirilen seçimle birlikte başlayan değişim ve daha sonrasında Latin Amerika'da 14 ülkede sol partilerin iktidara gelmesi "Pembe Dalga" olarak tanımlanmaktadır (Chodor, 2015:1). Latin Amerika'da yaşanan sol yükselişin aktörleri olan partiler farklı ideolojik çizgilere sahiptir. Söz konusu gruplar genel olarak merkez sol, sosyal demokrat ve halkçıdır (Bayramoğlu Özügürlü, 2012:15).

2015 yılına gelindiğinde emtialarda yaşanan düşüş sonrası (Ellner, 2018:4) halktan aldıkları desteği kaybeden sol partiler, tartışmalı gerekçeler ve çeşitli darbelerle iktidardan uzaklaştırılmaktaydı. İktidarlarını kaybeden sol partilerin bu durumu Pembe Dalga'nın geri çekilmesi olarak görülebilir. Özellikle popülist olduğu gerekçesiyle eleştirilen liderin söz konusu akıbeti yaşamalarının normal olduğuna dair bir algı oluşmuştur. Lakin daha sonra gerçekleştirilen seçimlerde ise sol partilerin ve liderlerin yeniden iktidara geldiği görülmüştür.

Latin Amerika'da solun ikinci yükselişi ya da yeni dalga olarak kabul edilebilecek bu gelişmeler, bölgedeki süreci önemli kılmaktadır. Bu kapsamda Latin Amerika'da solun 2000'den başlayarak 2021 yılının sonuna kadar olan süreçte yaşadığı gelişmeler dikkate alınmıştır. Çalışma kapsamında solun ilk dalgası (1999-2015) ve ardından geri çekilişi (2015-2018) dikkate alınarak 2018 yılından itibaren tekrar demokratik yollarla iktidara gelmesinin yeni bir dalga olup olmadığı incelenmiştir.

Türkçe literatürde Latin Amerika'da yükselen solun ikinci dalgasına dair herhangi bir çalışmanın bulunmaması nedeniyle alana mütevazı bir katkıda bulunacağı söylenebilir. Bu amaçla çalışmada Latin Amerika'da yaşanan solun yükselişi incelenecektir. Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde modern dünya-sistem teorisi ele alınacaktır. İkinci bölümde 2000-2015 yılları arasında yaşanan solun yükselişi incelenecektir. Üçüncü bölümde sol partilerin iktidardan uzaklaşmasına ve sağın yükselişine odaklanılacaktır. Son bölümde ise solun ikinci yükselişi ya da dalgası olarak tanımlanabilecek süreç ele alınacaktır.

1. Modern Dünya-Sistem Teorisi

Immanuel Wallerstein'in "babası" olduğu modern dünya-sistem teorisi (Gorin, 1985:332), Marksist bir teoridir. Teoriye göre, devletler merkez ve çevre olmak üzere temelde ikiye ayrılmaktadır. Merkez ülke (core-states) güçlü olmakla birlikte sömürülen çevre alanlar, genelde geri kalmış halde ve çeşitli sorunlarla boğuşmaktadır. Sorunların bir noktada kronik hale gelmesinin nedeni, çevreden merkeze doğru sermaye aktarımının gerçekleşmesidir. Söz konusu sermaye aktarımı, merkez ülkenin sürekli bir şekilde zenginleşmesini sağlarken; tam tersi bir

biçimde de çevreyi yoksul bırakmaktadır. Diğer yandan merkez ülke bu durumu sürdürülebilir hale getirmek için çevre ülkenin siyasetini şekillendirmekte ve kontrol etmektedir. Böylelikle kaderlerini kabul etmeye zorlanmaktadır (Wallerstein, 2011:61). Bu durum çevreden merkeze doğru sermaye akışının devamı (Wallerstein, 1974:349) ve çevrenin merkeze sürekli bağımlı hale gelmesi demektir.

Merkez ile çevre arasında üçüncü bir grup daha bulunmaktadır. Yarı-çevre olarak tanımlanan bu aktörler sömürge zincirinde tam bir köprü görevi görmektedir. Yarı-çevre, çevreyi sömürürken; merkez tarafından da sürekli sömürülmektedir. Bu ülkeler ya da bölgeler, genellikle çevre olmakla birlikte jeopolitik değişimlerle yarı-çevre olarak terfi ettirilmişlerdir (Wallerstein, 1974:349-350). Bu durumda teorinin uluslararası ilişkiler bazında bir ülkenin gelişme ya da geri kalma dinamiklerini belirlediği söylenebilir. Ayrıca merkez ile çevre arasında bir meta zinciri söz konusudur. Kapitalist dünya ekonomisi açısından bakıldığında, bu zincirler çevreden merkeze doğru yönelmektedir. Bu da hiyerarşik olarak bir iş bölümüne yol açmaktadır. Teoriye göre merkez, en çok kazancı sağlayan ve dönemine göre ileri teknolojiyi ve ürünleri üretmektedir. Yarı çevre ülkeler ise orta sınıf teknolojiye ve üretim kapasitesine sahiptir. Çevre ülkeler ise genel olarak hammadde sağlayıcı konumdadır (Kaya, 2016:362). Sermaye bu hiyerarşi içinde aktarılmaktadır. Zamanla sermaye birikimi noktasında bir kutuplaşma oluşmaktadır (Wallerstein, 2012:30). Bu kutuplaşmanın ve neticesinde çevre toplumlarında merkeze karşı artan tepkilerin en önemli nedeni aradaki ilişkinin sıfır toplamı olmasıdır (Aronowitz, 1981:514).

Var olan ekonomik sistem içindeki sıfır toplamı sonuç ve devam eden sermaye aktarımı, merkezde gelişmişlik ve çevrede geri kalmışlık üretmektedir. Bu da geri kalmış ülkeleri daha da gerilemekte ya da gelişmelerini engellemektedir. Böylelikle uluslararası ilişkilerde zayıf devletler oluşmaktadır (Gilpin, 2011:91-94).

Bir ülkenin söz konusu sömürüden kurtulabilmesi için ideolojik bir değişim geçirmesi gerekmektedir. Yani sömürülen bir üçüncü dünya ülkesinin mevcut sistemle bağlantısını koparması ve bu aşamada sosyalist bir devrim gerçekleştirmesi gerekmektedir (Simmons, aktaran Arslan: 2006:39). Bu sayede merkez ülkenin dikte ettiği siyasi ve ekonomik yapıdan sıyrılarak sermayenin ülke içinde kalması sağlanacaktır. Dolayısıyla söz konusu gelişme ise kapitalist düzen içindeki hiyerarşiye ve sermaye aktarımına zarar verecek ve böylelikle sermaye biriktiren çevre ülke zenginleşecektir.

Yaşanan gelişmeleri kabul etmeyecek olan merkez ülkenin çevre ülkeye çeşitli açılardan müdahalesi söz konusu olabilir. Bunun bir örneği, Şili'de yaşanmıştır. Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği, dünyadaki kurtuluş mücadelelerini ve sol hareketleri desteklemiştir. Şili'de de Marksist lider Salvador Allende yönetiminde sosyalist adımlar atılmıştı. Lakin Allende yönetimi devrilmiş ve merkez ülke ABD; Şili'ye, Latin Amerika'ya ve dünyaya kapitalist değerleri savunan aktörler sayesinde neoliberalizmi alternatifini olmayan bir seçenek olarak sunarak empoze etmiştir (Casanova, 2005:145-147).

Modern dünya-sistem teorisi, Latin Amerika'da bağımsızlığın kazanıldıktan ve bölge devletleri kurulduğundan beri yaşananları ve sömürüyü özetleyen en önemli teorilerden biridir. Latin Amerika'nın çevre ülkelerinden Batı Avrupa ve ABD gibi merkez ülkelere sürekli bir sermaye aktarımı gerçekleşmiştir. Söz konusu dönemde Latin Amerika'ya biçilen temel rol, hammadde ve gıda üreticisi olmaktı (Roa, 2016:8). Çeşitli süreçlerde bu role karşı çıkan Latin Amerika ülkelerine müdahalelerde bulunulmuştur. Bahsi geçen müdahaleler bir dönem sert güç ve darbelerle gerçekleştirilmiştir. Soğuk Savaş sonrası süreçte ise ABD'nin etkisi altında bulunan meclisi veya yargıyı da araç olarak kullandığı görülmüştür.

ABD'nin amacı, Latin Amerika'da çevre ve yarı çevre ülkelerden gerçekleşen sermaye akımını sürdürülebilir kılmaktır. Meksika'nın yarı çevre konumuna terfi ettirmesinin

nedenlerinden biri, kısmen güçlü bir devlet aracılığıyla güney sınırlarını kontrol ederek güvenlik ve istikrarsızlık konusunda sıkıntı yaşamamaktı. Ancak ABD, arka bahçesi olarak gördüğü Latin Amerika üzerinde istediği hegemonyayı kuramamıştır. Bunun en önemli örneklerinden biri, Küba'da gerçekleştirilen devrim sonrası kurulan sosyalist yönetimdir. Ayrıca uzun yıllardır süren ve günümüzde devam eden toplumsal hareketlerdir. 2000 sonrası döneme bakıldığında ise ABD'nin kapitalist sistemine ve dikte ettiği neoliberal politikalara karşı sol grupların yönetime geçtiği ve sermaye aktarımını engellemeye çalıştıkları görülmektedir.

2. Latin Amerika'da Solun İlk Yükselişi: Pembe Dalga

ABD'nin Ortadoğu'ya yönelmesi, sol grupların gerilla yöntemleri dışında iktidara gelmeye çalışması ve popülist liderler, sol partilerin daha özgür hareket etmesini ve yönetime geçmesini sağlamıştır. Ayrıca tarihsel olarak Latin Amerika'nın yaşadığı 500 yıllık acı ve Washington merkezli çeşitli müdahaleler/darbeler, yıllarca uygulanan neoliberal ekonomi politikalarının etkisiyle sınıflar arasında artan ekonomik uçurum, etnik ve ideolojik sorunlar, Latin Amerika'daki toplumların yeni alternatifler aramasına yol açmıştır. Bunun neticesinde ise bölgede yıllardır etkisini sürdüren ABD'nin desteklemediği ve ideolojik açıdan onaylamadığı isimler iktidara gelerek Latin Amerika'da sol politikalar uygulamaya başlamışlardır. Emtiada yaşanan patlamanın sağlamış olduğu gelir artışının olumlu etkisinden faydalanan solcu liderler, birçok ülkede tekrardan seçimleri kazanmıştır.

Tablo 1: Sol Partilerin İktidarda Buldukları Yıllar (*)

Arjantin	2003-2015 ve 2019-Günümüz
Bolivya	2006-2019 ve 2020-Günümüz
Brezilya	2002-2016
Ekvador	2006-2017
El Salvador	2009-2019
Guyana	1999-2015 ve 2020-Günümüz
Honduras	2005-2009 ve 2021-Günümüz
Meksika	2018-Günümüz
Nikaragua	2006-Günümüz
Panama	2004-2009 ve 2019-Günümüz
Paraguay	2008-2012
Peru	2001-2006 ve 2011-2016 ve 2021-Günümüz
Saint Vincent	2001-Günümüz
Surinam	2010-2020
Şili	2000-2010 ve 2013-2017 ve 2021-Günümüz
Uruguay	2004-2019
Venezuela	1999-Günümüz

Kaynak: Lankes, 2021.

(*) Lankes'in çalışmasından geliştirilmiştir. Tablo hazırlanırken seçim yılları dikkate alınmıştır.

2000-2015 yılları arasında yaşanan gelişmelere bakıldığında, öncelikle Venezuela lideri Chavez, iktidara geldikten sonra ülkede çeşitli toplumsal hareketler meydana gelmiş ve bir askerî darbe girişiminde bulunulmuştur. Bu olaylar, Chavez'i daha sert bir şekilde iç ve dış politikada ABD karşıtı tutum benimsemesine neden olmuştur. Bunun üzerine iç politikada yirmi birinci yüzyıl Sosyalizmi söylemiyle hareket eden Chavez, dış politikada İran, Rusya ve Çin ile yakınlaşarak ABD karşıtı bloğa dahil olmuştur. Latin Amerika'da ise Küba ile sıcak ilişkiler

kuran Chavez hem bulunduğu bölgedeki hem de dünyadaki sol hareketler için yeni bir figüre dönüşmüştür.

Diğer yandan 2000 yılında Şili'de (Angell ve Pollack, 2000:371-373), 2002 yılında Brezilya'da (Guidry, 2003:83-84) ve 2003 yılında Arjantin'de (Sanchez, 2005:465-471) sol partilerin seçimleri kazanması hem bölgedeki hem de küresel sistemdeki dengelerin değişmesi noktasında önemli bir etkiye yol açmıştır. Özellikle Brezilya, Latin Amerika'nın en büyük devletinde İşçi Partisi'nden solcu lider Luiz Inacio Lula da Silva'nın başkan seçilmesiyle Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Ticaret Örgütü gibi kuruluşlar tarafından desteklenen küreselleşmeye karşı en önemli muhaliflerden biri olmaya hazırlanmıştır (Guidry, 2003:84). Bunun en önemli örnekleri Latin Amerika İçin Bolivarcı İttifak (Alianza Bolivariana para los Pueblos de de Nuestra América -ALBA) (Dannefjord, 2021) ve Güney Amerika Uluslar Topluluğu'dur (Union de Naciones Suramericanas-UNASUR).

Latin Amerika'da artan sol hareketlilik ve değişen iktidarların, ABD'nin nüfuzunu azaltmakla birlikte bölge ülkelerine daha rahat hareket etmeleri konusunda cesaret verdiği söylenebilir. Geçmişte ABD'nin desteklediği sağ partilerin yönettiği ülkeler bu kapsamda ilişkilerini tesis ederken; 2000'den itibaren ise ortak rakip/düşman olarak görülen ABD karşıtlığı ve ideolojik yakınlık, ülkelerin aynı safhada toplanmasını sağlamıştır. Pembe Dalga imajının en büyük etkisi, daha bağımsız dış politika izlenmesidir. Bu yönelim, ABD'nin “teröre karşı savaş”, Küba ile ilişkiler ve genel olarak daha açık bir anti-emperyalist söylemin benimsenmesiyle alakalıdır. Ayrıca serbest ticaret küreselleşmesindeki konumlarını, Latin Amerika ekonomik entegrasyonu, toplumsal refah ve alternatif bir politik ekonomi beyanlarını içermektedir. Dolayısıyla Pembe Dalga algısının bir kısmı, ABD önderliğindeki Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (FTAA) anlaşmasına karşı “yeni kıtasalcılık” algısıyla ilişkilidir. FTAA'ya alternatif olarak Chavez tarafından 2001 yılında anti-emperyalist hassasiyetleri olan Latin Amerika ortak pazarı olarak geçen, Latin Amerika için Bolivarcı İttifak Bloğu (Alternativa Bolivariana para los Pueblos de Nuestra América, ALBA) kurulmuştur (Lievesley ve Ludlam, 2009:5-6).

Latin Amerika'da sol yönetimler arasında yakınlaşmalar yaşanırken istikrarsız yapısal temellere oturan ve ileride birçok siyasi hoşnutsuzluğa yol açan Washington Konsensüsü (Bhojwani, 2012:31-32) yerine Arjantin ile Brezilya arasında Buenos Aires Konsensüsü imzalanmıştır. Lula ile Arjantin Başkanı Nestor Kirchner'in 16 Ekim 2003 tarihinde imzaladığı konsensüs, Latin Amerika'da yeni bir dönemin başlamasının miladı olarak kabul edilebilir. Çünkü Chavez, ABD'ye karşı koyarken söz konusu Buenos Aires Konsensüsü, adil servet dağılımının sağlanmak istenmesi nedeniyle ABD'nin kurmak istediği düzene meydan okumak anlamına gelmektedir (Arenas-Garcia, 2012:72).

Latin Amerika'daki sol partilerin temel özellikleri, neoliberal politikalara karşı olmaları, sosyal reformlar gerçekleştirmeleri ve popülist olduklarına dair iddialardır. Bunun dışında Lula, ülkedeki 20 milyon insanı yoksulluktan kurtarıırken, Chavez'in sosyal programları sayesinde yoksulluğu neredeyse %30 oranında azaltmayı başarmıştır. Aynı zamanda ülkelerdeki başta petrol sektöründekiler olmak üzere kilit şirketler ve madencilik endüstrileri kamulaştırılmıştır (Dannefjord, 2021). Bu süreçte ülkelerin ekonomilerinde önemli bir gelişme olduğu söylenebilir. Venezuela, petrol ihraç eden bir ülke olarak dünyada artan petrol fiyatları sayesinde önemli ekonomik gelir elde etmiş ve bunun neticesinde ise Chavez, girdiği seçimlerin büyük kısmını kazanarak hem iktidarda kalma süresini uzatmış hem de anayasayı istediği gibi değiştirme imkânı elde etmiştir. Ayrıca Chavez, petrol gelirlerini kullanarak Latin Amerika'da ABD karşıtlığının lokomotifi olmayı amaçlamıştır (Kaya, 2014:198-200).

Latin Amerika'da solun yükselişi, ABD'nin bölgedeki etkisini erozyona uğratmıştır. Bölgede önemli oranda nüfuz kaybına uğrayan ABD, Latin Amerika politikasını üzerine kurduğu neredeyse 200 yıllık Monroe Doktrini'nin de değişime gittiğinin sinyallerini vermiştir. 17 Kasım

2013 tarihinde Amerikan Devletleri Örgütü'nde (OAS) konuşma yapan dönemin ABD Dışişleri Bakanı John Kerry, Monroe Doktrini döneminin bittiğini açıklamıştır. Kerry, konuşmasında ABD müdahaleciliği döneminin geçmişte kaldığını ve Obama yönetimin güney komşularıyla işbirliğine önem verdiğini vurgulamıştır (Americas Quarterly, 2013).

ABD'nin Latin Amerika'daki etkisinin azalmasının sol partilerin yanı sıra üç ülkeye de önemli bir etkisi olmuştur. Bunlardan ilki Küba'dır. Yıllarca ABD'nin yaptırımları altında ezilen Küba, başta Venezuela olmak üzere çeşitli ülkelerle kurduğu ilişkiler ve aldığı destekler sayesinde ekonomik olarak ve yalnızlıktan kurtulmuştur. Hatta Küba, 2014 yılınca OAS'nin alternatifini olarak görülen Latin Amerika ve Karayip Devletleri Topluluğu'nun (CELAC) zirvesine ev sahipliği yapmıştır (Yaffe, 2014). İkinci ülke ise Rusya'dır. Sovyetler Birliği'nin yıkıldığı dönemde Latin Amerika'daki nüfuzu kırılan Moskova, artık bölgeye geri dönmek için uygun bir ortam bulmuştur. Özellikle Venezuela ile yaptığı anlaşmalar ve Brezilya ile geliştirdiği ilişkiler, bunun bir örneği olarak görülebilir. Üçüncü ülke ise Çin'dir. Barışçıl yükseliş söylemiyle hareket eden ve Kuşak-Yol Projesi'ne dünyanın önemli bir kısmını dahil eden Pekin, Latin Amerika'da çeşitli ilişkiler tesis etmiştir (Chauvin ve Fraser, 2019). Hatta Çin'in Latin Amerika ülkelerine sağladığı ekonomik destek, krediler (yaklaşık 136 milyar dolar) ve dahil olduğu projeler, (Gallagher ve Myers, 2021; Miller, Americas Quarterly) ABD'nin nüfuzunu tartışılır hale getirmiştir. Bu süreçte özellikle Rusya ve Çin'in Latin Amerika'yla kurduğu ilişkilerin bölgedeki sol iktidarları daha da cesaretlendirdiği söylenebilir.

Obama döneminde ayrıca ABD-Küba ilişkilerinde önemli adımlar atılmaya başlanmıştır. Ancak yine bölgede yaşanan gelişmeler ve ABD'nin politikaları, Latin Amerika'daki yönetimlerin kabul edilmediğini sadece daha farklı araçlar üzerinden ülkelerin iktidarlarını etkilemeye çalıştığını göstermektedir. Bunun en önemli örneklerinden biri Küba'yla yaşanan yakınlaşma sürecinde ABD'nin internet üzerinden ülkedeki muhalifleri örgütlemeye çalışmasıdır (Kaya, 2016:370-371). Benzer bir şekilde 2016 yılında Brezilya'da İşçi Partili Başkan Dilma Rousseff'in "parlamento darbesi" ile iktidardan uzaklaştırılması örnek gösterilebilir (BBC, 2016).

3. Latin Amerika'da Sağın Yükselişi

Latin Amerika'da sol yükselişin nasıl tarihsel bir kökeni varsa sağın tekrardan iktidara dönüşünün de tarihsel kökleri bulunmaktadır. Bilindiği gibi, Latin Amerika'da yaklaşık 500 yıl boyunca merkez ülkelerin politikaları uygulanmıştır. Bu nedenle toplumun önemli bir kısmının algısını ve düşüncelerini merkez ülkenin argümanları etkilemiştir. Diğer yandan ABD, bölgedeki sağ partileri desteklemiştir. Son olarak ise Latin Amerika'da sol partiler yükselişte olsa bile, sağın karşı atakları devam etmiştir. Bunun en önemli örneklerinden biri de 2002 yılında Chavez'e yapılan darbe girişimiydi. Honduras ve Paraguay'daki darbeler ise başarılı olmuştur.

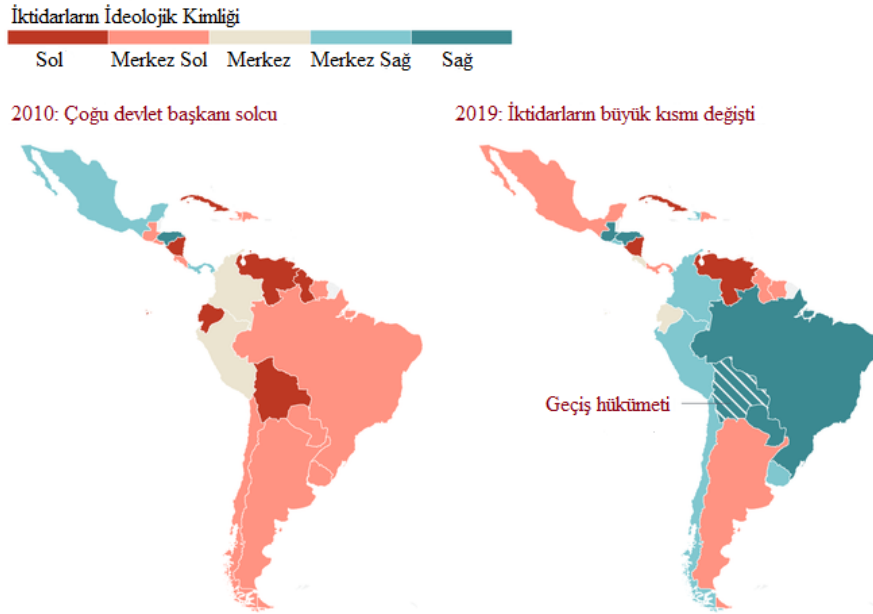
Honduras'ta 2005 yılındaki seçimi Manuel Zelaya kazanmıştı. Ancak Venezuela yönetiminin başındaki Chavez ile yakın ilişkiler kuran Zelaya, ikinci kez başkan seçilebilmek amacıyla anayasa değişikliği için referanduma gidilmesini istemişti. Bunun üzerine 2009 yılında Zelaya, askerî darbeye iktidardan uzaklaştırılmıştı. Bu süreçte ABD'nin Honduras'taki darbeyi desteklediğini, en azında darbeye karşı sessiz kaldığını ve Zelaya sonrasına odaklandığını iddia eden söylemler vardır (Lakhani, 2016; Johnston, 2017).

Paraguay'a bakıldığında ülkede 2008 yılındaki seçimi bir papaz olan solcu Fernando Lugo kazanmıştı. Paraguay'da gelir dağılımı adaletsizliği ve toprak paylaşımı konusunda önemli bir eşitsizlik söz konusuydu. Özellikle ülkedeki servet, politik olarak oluşturulan mülkiyete bağlıydı (Ezquerro-Canete ve Fogel, 2017:283). "Yoksulların piskoposu" olarak bilinen Lugo'nun iktidara gelmesiyle, ülkede toprak reformu tartışılmaya başlanmıştı. Ancak ülkede toprak reformu gerçekleştirilmesi için attığı adımlar karşısında parlamentoda güçlü olan sağ partiler birleşerek Lugo'yu "parlamento darbesi" ile görevden almıştır (Ezquerro-Canete ve Fogel, 2017:286-292; Glennie ve Morsolin, 2012; BBC, 2012).

Bunların dışında Latin Amerika'da sol partilerin iktidardan uzaklaşması, ABD'nin arka bahçesine tekrardan yönelmesiyle başlamıştır. Monroe Doktrini'nin öldüğünü açıklayan Kerry'ye rağmen Donald Trump'ın Ulusal Güvenlik Danışmanı John Bolton, doktrinin devam ettiğini duyurmuştur. Latin Amerika'daki politikalarını sürdürmek isteyen ABD, Rusya ve Çin'e karşı üstü örtülü bir uyarıda bulunmuştur. Bu süreçte dile getirdiği en önemli argüman demokrasinin tehlikede olması ve "tiranlık troykası" Küba, Venezuela ve Nikaragua ile yaptırımlar yoluyla mücadele etmekte (The Economist, 2019). Bu dönem Amerika kıtasında yaşanan en önemli gelişme ise, Trump'ın gerekirse Venezuela'ya askerî müdahalede bulunacaklarını açıklamasıdır (Ellsworth, 2019). Diğer yandan ABD ile Küba arasında Obama döneminde başlayan normalleşme süreci tanınma ile devam ederken, Trump döneminde ise askıya alınmıştır. Aynı süreçte Küba üzerindeki baskılar artarken Latin Amerika solu açıkça bastırılmaya çalışılmıştır.

Pembe Dalga yönetimlerine en güçlü direnişi sergileyen sağ partiler, neoliberal yanlısı olma eğilimindedir. Niyetleri, sadece başkan adaylarının seçim sürecinde değil; Arjantin'de Mauricio Macri ve Brezilya'da Michel Temer'in iktidara geldikten sonra izledikleri politikalarla kendisini göstermiştir. Bahse konu olan politikalar neoliberal değerlere uygun bir şekilde özelleştirme, sosyal programlarda kesintiler, yerli topraklarının tarıma ve ağaç kesimine açılması ve ABD merkezli politikalar izlenmesiydi. Washington yönetiminin bu hükümetlere verdiği destek de sağ partilerin siyasi yönelimlerinin açık bir şekilde göstergesiydi (Ellner, 2018:5).

Görsel 1. 2010-2019 Yılları Arasında Latin Amerika'daki İdeolojik Değişiklikler

Kaynak: Council on Foreign Relations, 2019.

ABD'nin Latin Amerika'ya yöneldiği süreçte Brezilya'dan Venezuela'ya, Küba'dan Bolivya'ya sol iktidarları yıkabilmek için çeşitli yöntemler kullanılmaya başlanmıştır. Neticede kısa süreli de olsa sol partiler güç kaybetmiştir. Örneğin Brezilya'da Rousseff, rüşvet iddiaları kapsamında "parlamento darbesiyle" görevden uzaklaştırılmıştır. Rousseff'in yerine göreve gelen Michel Temer, ilk dönemlerde Brezilya'da darbe olmayacağını ve yaşananların Anayasaya uygun olduğunu söylemiştir (Darlington ve diğerleri, 2016). Temer, iktidara geldikten sonra beklenildiği gibi neoliberal politikalar uygulamaya başlamıştır. Lakin daha sonra neoliberal politikalara karşı çıktığı için Rousseff'in iktidardan uzaklaştırıldığını açıklamış ve yaşananların darbe olduğunu dile getirmiştir (TeleSUR, 2019).

Bolivya'da yaşanan gelişmeler ve Evo Morales yönetimine karşı gerçekleştirilen askerî darbe, görünürde solu iktidardan uzaklaştırmıştır. Mevzubahis ülkede yaşananlar aslında bir sol partinin nasıl ve neden iktidardan uzaklaştırıldığına açıkça özetidir. Bolivya'da üç dönem başkanlık görevinde bulunan Morales'in tekrar başkan olması mümkün değildi. Ama seçimlere girebilmek için Morales, Anayasa Mahkemesi'nin aday olabileceğine dair açıklamasını bir koz olarak kullanmıştı (Reuters, 2017). Bunun neticesinde ise toplumda Morales'in otoriterleştiğine dair eleştiriler artarken gerçekleştirilen seçimlerde, belirli bir süreliğine bilgi akışı kesilmişti. Daha sonra tekrar devam eden akışta Morales'in rakibiyle arasında farkı açtığı ve seçimi kazandığı görülmüştü. Bunun üzerine toplumsal olaylar başlarken OAS, Morales'in seçimlere hile karıştırdığını iddia ederek darbenin gerçekleşmesi için gerekli zemini oluşturmuştu (OAS, 2019).

Bunun üzerine ordu, açıklama yaparak Morales'ten iktidarı bırakmasını istemiştir. Söz konusu atmosferde ülkeyi terk eden Morales'in yerine tartışmalı bir şekilde Senatörler Meclisi Başkan Yardımcısı Jeanine Anez gelmiştir. Bu süreçte Anez, ülkeyi liberal politikalarla yönetmeye, Morales döneminde ABD'yle bozulan ilişkileri onarmaya ve özelleştirmelere başlamıştır. Darbe sürecinde özellikle Elon Musk'ın sosyal medyadan yaptığı bir paylaşım, Bolivya'daki darbenin ülkedeki lityum kaynakları ve uluslararası şirketlerin çıkarları için yapıldığı düşüncesini güçlendirmiştir. Çünkü Morales yönetimi, Musk'ın şirketine pil üretecek olan Alman şirketle olan anlaşmasını bozarak Çin'le anlaşmış ve üretimin Bolivya'da yapılmasını kararlaştırmıştı (TeleSUR, 2020).

Latin Amerika'da sol, zemin kaybederken en önemli tartışma konularından biri Venezuela'ydı. ABD, sol yönetimleri devirmek için müdahale ve darbeleri tekrar hayata geçirebileceği mesajını vermekteydi. Trump'ın Venezuela'ya askerî müdahalede bulunabileceklerine dair paylaşımı bunun göstergesiydi. Diğer yandan Venezuela'yı yöneten Chavez'in halefi Nicolas Maduro'ya karşı suikast, toplumsal olaylar, darbe girişimleri ve II. Domuzlar Körfezi çıkarması denenmiştir. Ancak 2002 yılında Chavez'e karşı gerçekleştirilen darbe girişimi sırasında albay olan Savunma Bakanı Vladimir Padrino Lopez, Maduro'nun devrilmesi girişimlerinin karşısında yer alarak bu ismi desteklemeye devam etmiştir (Marco ve Ontiveros, 2019). Neticede Maduro devrilmezken, otoriterleştiğine dair çeşitli eleştiriler getirilmiştir (Corrales, 2020:39).

Sol yönetimler, demokratik olmayan yöntemlerin yanı sıra seçim kaybettikleri için de iktidardan uzaklaşmışlardır. Bunun örneklerinden biri Arjantin'dir. Arjantin'de 2015 yılındaki seçimleri Kirchner'in desteklediği Daniel Scioli karşısında sağcı Mauricio Macri kazanmıştır (De Onis, 2015). Bu süreçte sağın, solun karşısındaki başarısı tartışılmaya başlanmıştır.

Tarihsel olarak köklü bir geçmişi ve ABD'nin desteğinin yanı sıra sağın kurumsal bir yapısının da olduğu söylenebilir. Bu hem ulusal hem bölgesel hem de uluslararası çerçevededir. Sağın elinde tuttuğu bu önemli avantaj, solun yarattığı birinci dalgaya meydan okumasını kolaylaştırmıştır. İlk olarak, ülkelerdeki zengin kesimler ve siyasi elitler, Latin Amerika sağının etkin konumunu sürdürmesini desteklemiştir (Urbina, 2021:292). Nitekim devlet kurumlarında sağ düşünceye sahip isimlerin varlığını sürdürdüğü aşikârdır. Zira sağ, kurumsal kanallar aracılığıyla nüfuz uygulamak için ordudan bürokratik siyasete kadar kaynaklarını ve bağlantılarını kullanmıştır (Mayka ve Smith, 2021:6). Bölgesel olarak bakıldığında, OAS'nın Morales'in seçimlere hile karıştırdığına dair asılsız beyanları, bölgesel etkiyi göstermektedir. Uluslararası çerçeveden bakıldığında ise sol bir partinin iktidara geldiği ya da liberal politikaları terk ettiği bir ülkede demokratikleşme baskıları ve ekonomik krizler ortaya çıkmaktadır. Bu noktada ise uluslararası derecelendirme ve siyasi özgürlükler hakkında araştırma yapan kurum ya da kuruluşlar, ülke yönetimi hakkında olumsuz bir tutum benimseyebilmektedir.

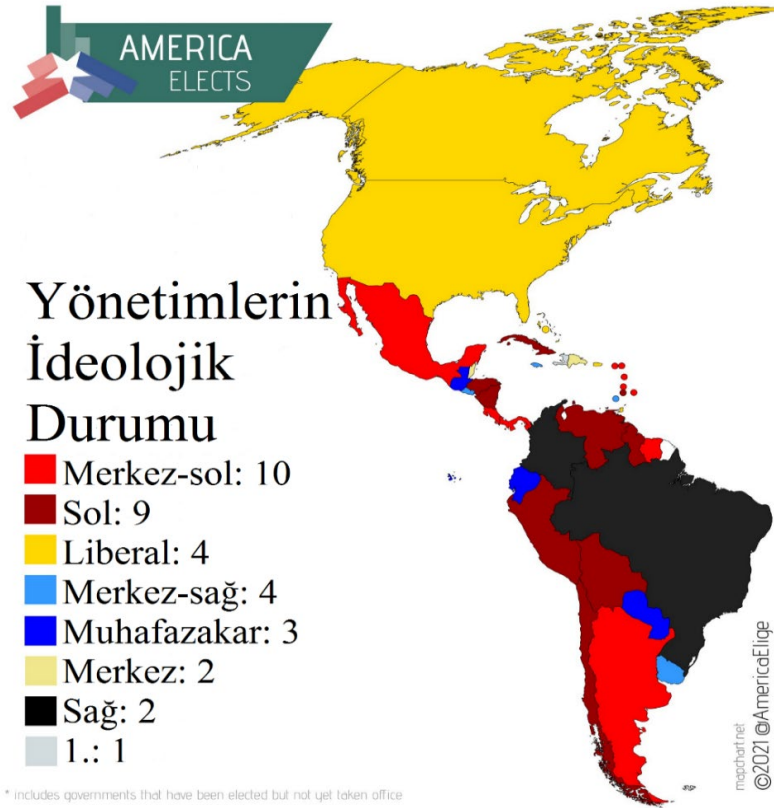
Diğer yandan Latin Amerika solu, nasıl ABD emperyalizmi ve kapitalizme karşı bir söylem benimseyorsa, sağ partiler de geleneksel değerlere atıf yapmıştır. Bunların başında aile değerleri önde gelmiştir. Daha sonra dinî ve Evanjelistlerin etkisiyle mezhepsel söylemler de ön plana çıkmıştır. Ayrıca Latin Amerika'da kürtaj ve cinsel yönelimler, sağ partilerin kullandığı en önemli araçlardan biri olmuştur. Son olarak, silah kontrolü ve temini üzerindeki engellerin kaldırılmasına dair söylemler, sağ partilerin propaganda unsurları arasında yer almıştır (Mayka ve Smith, 2021:7).

Şili'de Michelle Bachelet, 2006-2010 ve 2013-2017 yılları arasında başkanlık görevini yürütmüştür. Bachelet'in 2009-2010'daki seçime girmemesinin nedeni, Şili seçim sisteminin ardışık bir şekilde başkan olunmasına izin vermemesidir (Political Database of the Americas, 2011).

4. Solun İkinci Yükselişi

Latin Amerika'da iktidarlarını kaybeden sol partiler, demokratik yolları kullanarak tekrar iktidara gelmeye başlamışlardır. Bunların örnekleri arasında Arjantin ve Bolivya sayılabilir. Diğer yandan ise 2018'de Meksika'da Andres Manuel Lopez Obrador'un, 2019'da Panama'da Laurentino Cortizo'nun, 2021'de Peru'da Pedro Castillo'nun, Şili'de Gabriel Boric Font'un ve Honduras'ta Xiomara Castro de Zelaya'nın seçimleri kazanması Latin Amerika'da sol dalganın güçlü bir şekilde yükselişe geçtiğini göstermiştir. Özellikle Xiomara Castro de Zelaya, solun ikinci dalgasının bir temsilcisi sayılabilir. Çünkü kendisi, solun birinci dalgasında iktidara gelen; ancak 2009 yılında darbeyle iktidardan uzaklaştırılan Manuel Zelaya'nın eşidir (BBC, 2021).

Görsel 2. 2022 Yılına Girerken Latin Amerika'daki İdeolojik Durum

Kaynak: America Elects, 2022.

Latin Amerika’da demokratik olmayan yollarla iktidardan uzaklaştırılan sol partilerin tekrardan iktidara gelme süreçlerinde Bolivya’da yaşanan gelişmeler önemli bir örnek teşkil etmektedir. Bolivya, Anez tarafından yönetilirken Morales ülke dışında bulunmaktaydı. Bu nedenle ülkede Morales’in partisi olan Sosyalizm Hareketi Partisi (MAS), eski Ekonomi Bakanı Luis Arce’yi aday olarak göstermişti. 18 Ekim 2020 tarihinde yapılan seçimleri Arce kazanmış ve sol tekrardan iktidar olmuştu (Buenos Aires Times, 2020).

Bolivya’da OAS’nin hazırladığı rapor sonrası Morales yönetiminin askerî bir darbeyle iktidardan uzaklaştırılmasının ardından iddiaların gerçek dışı olduğu ortaya çıkmıştı (Johnston ve Rosnick, 2020). Bu süreçte Morales’e Meksika’daki solcu lider Andres Manuel Lopez Obrador (Gobierno de Mexico, 2019) ve Arjantin’in yeni seçilen solcu başkanı Alberto Fernandez tarafından sığınma hakkı vermişti (Ministry of Foreign Affairs, International Trade and Worship Argentina, 2019). Sol iktidarlar arasında dayanışma olduğu görülmektedir. Lievesley ve Ludlam’ın (2009:6-8) yaptığı tüm ana bölgesel gruplaşmalar, “Pembe Dalga”yı güçlendiren başka bir etkidir.

Bolivya’daki darbe sırasında ve sonrasında yaşananlar, sağcı bir iktidar döneminde meydana gelebilecek olaylar konusunda önemli endişeler yaratmıştır. Anez yönetimi altında devlet destekli şiddet, ifade özgürlüğünün kısıtlanması ve keyfi gözaltılar yaşanmıştır. Ayrıca olaylar sırasında 23 kişi hayatını kaybetmiş ve 230 kişi yaralanmıştır (IHRC, 2019:3). Bu durum ise Latin Amerika’daki tarihsel travmaları tekrar canlandırmıştır (Schake, 2019). Ayrıca Washington yönetiminin baskıcı ve müdahaleci politikaları çerçevesinde hem Bolivya’daki darbe hem de Venezuela’ya askerî müdahale tehdidi solun ikinci dalgasını etkilemiştir.

Latin Amerika’da sol partilerin güçlendiğine dair bir diğer gösterge ise sağ partilerin yönettiği ülkelerde toplumsal olaylarda ve protestolarda yaşanan artıştır. Bu süreçte ön plana çıkan ülkeler Brezilya ve Kolombiya’dır (Danneffjord, 2021). Nisan 2021’de Kolombiya’da (Baysal, 2021) ve Eylül 2021’de Brezilya’da (NTV, 2021) başlayan eylemler, Latin Amerika’daki sağcı liderlerin zor durumda olduğunu göstermiştir.

Brezilya’nın eski solcu Cumhurbaşkanı Lula, 6 Haziran 2021 tarihinde Peru’da yapılan seçimleri solcu aday Pedro Castillo’nun kazanmasının ardından sosyal medya hesabından yaptığı paylaşımda, Peru’daki sandıklardan çıkan sonuçların sembolik olduğunu ve Latin Amerika’daki mücadeleyi temsil ettiğini vurgulamıştır (Aquino, 2021). Bu paylaşımın Lula’nın aslında bir yıl sonra Brezilya’da yapılacak olan seçime dair mesaj vermek istediği söylenebilir.

Diğer yandan solcu liderlerin elini en çok kuvvetlendiren gelişmelerden biri dünyada yaşanan Covid-19 salgınının sağcı liderler dönemine denk gelmesidir. Sağ liderlerin izlediği neoliberal politikaların toplumlardaki ekonomik uçurumu arttırdığı bir gerçektir. Ülkelerdeki ekonomik sorunların salgının olumsuz etkisiyle birleşmesi, sağcı liderlerin sorgulanmasına yol açmıştır. Bununla birlikte Jair Bolsonaro gibi liderlerin salgını küçümsemesi (Uysal Oğuz ve Sezek, 2020:173) ve gerekli tedbirleri almaması toplumsal tepkiyi ve protestoyu arttırmıştır (Aquino, 2021). Sağcı partiler, Covid-19’un olumsuz etkisine maruz kalırken sol partiler döneminde Latin Amerika ülkelerinde düşürülen yoksulluk oranları, insanları tekrardan bu partileri tercih etmeye itmiştir. Örneğin 2001 verilerine göre, yoksulluk oranının %63,1 olduğu Bolivya’da Morales’in yönetiminde bu oran %40’a düşmüştür (Roa, 2016:21).

ABD’nin Latin Amerika’daki en önemli müttefiklerinden biri, sınır komşusu ve güneydeki tampon ülkesi Meksika’da 2018 yılında Obrador’un iktidara gelmesi, Latin Amerika’daki sol düşüncenin önemli bir zemin kazandığının göstergesidir. Ayrıca Şili’de tüm solu tek bir çatı altında toplayan Boric, bunun diğer bir örneği olarak kabul edilebilir. Aslında Pembe Dalga, bölgedeki tüm başkanlık seçimlerinde sol iktidarı başa getirmemiş olsa da Tablo 1’de görülen sonuçlara dayanarak Pembe Dalga metaforunun kökleştiği söylenebilir. Latin Amerika’da solun

güçlenmesi, söz konusu partilerin sadece ortaya çıkmakla kalmadığını, aynı zamanda yönetici sınıfların bariz başarısızlıkları nedeniyle varlığını sürdürdüğünü ve meşruiyetini demokratik seçimlerle teyit ettiğini göstermiştir (Bhojwani, 2012:37).

ABD'nin Latin Amerika ülkelerinin sol partilerden ziyade sağ partiler tarafından yönetilmesini istediği bilinmektedir. Bunun ideolojik ve ekonomik olmak üzere çeşitli gerekçeleri bulunmaktadır. Lakin ABD'nin etkisiyle demokratik olmayan ya da haksız suçlamalarla iktidardan uzaklaştırılan sol partiler, demokratik yollarla tekrar iktidara geldikten sonra diğer sol yönetimlerle aralarındaki işbirliğini arttırmakta ve Rusya ile Çin gibi ABD karşıtı ülkelere yakınlaşmaktadır. Neticede ise ABD'nin Latin Amerika'daki etkisi zayıflarken Rusya ve Çin'in nüfuzu artmaktadır.

Bununla birlikte ABD'nin solcu başkanları devirmesi, bu grupların darbe girişimlerine karşı daha sert tedbirler almasına ve devlet kurumları içinde ideolojik temelli örgütlenmesine yol açmaktadır. Örneğin günümüzde Venezuela Savunma Bakanı Vladimir Padrino Lopez, Chavez'e karşı 2002 yılında başlatılan askerî darbe girişimi sırasında subay olarak görev yapmaktaydı. Günümüzde ise ABD'nin Maduro yönetimini devirme girişimlerine karşı Karakas yönetimini desteklemektedir.

Diğer yandan söz konusu sol grupların ya da liderlerin ideolojik çizgilerini daha da belirginleştirdikleri görülmektedir. Bu durum, Latin Amerika'da pembe olarak görülen dalganın daha kızıla dönüşmesine yol açacaktır. Rusya ve Çin gibi devletlerin, Latin Amerika'daki ABD nüfuzunu kırabilmek için söz konusu yönetimleri daha da cesaretlendirmeleri, kızılılığı arttıracaktır. Örnek olarak, darbe girişimi sonrası daha sol söylemlerle hareket eden Bolivya yönetiminin arkasındaki faktörün Çin'in sağladığı ekonomik destek olduğu söylenebilir.

Neticede "Pembe Dalga" tanımlamasının alay konusu olarak ortaya atıldığını söyleyen Gonzalez (2019:1), Latin Amerika'da sol partilerin yükselişini deniz metaforuna benzetmenin riskli olduğunu belirtmişti. Ancak günümüzde Gonzalez'in riskli olarak gördüğü tanımlamanın bir gerçek olduğu ve ikinci dalganın yaşandığı görülmektedir. Bundan sonraki sürece ilişkin ise "Üçüncü dalga mı yaşanacak; yoksa sol partiler iktidarda kalmaya devam mı edecek?" sorusu akıllara gelmektedir.

Sonuç

Sol gruplar, demokratik yöntemlerle iktidara gelerek ve sonrasında izledikleri politikalarla Latin Amerika'da önemli bir değişime kapı aralamışlardır. 2000-2013 yılları arasında solun birinci dalgası Latin Amerika'da etkinliğini sürdürmüştü. Bu süreçte merkez-çevre arasındaki ilişkilerin büyük ölçüde zayıfladığı görülmektedir. Bunun neticesinde ise ABD, tekrardan arka bahçesini nüfuzu altına almaya çalışmıştır. Bu süreçte ABD, askerî darbe de dahil olmak üzere çeşitli farklı araçlarla doğrudan ya da dolaylı bir biçimde Latin Amerika solunu iktidardan uzaklaştırmıştır. Ayrıca sağın karşı atağa geçmesiyle sol partiler güç kaybetmeye ve 2015 yılından itibaren iktidardan uzaklaşmaya başlamışlardır. Solun yaşadığı bu geri çekiliş, sağın tekrardan Latin Amerika siyasetinde etkin olmasını sağlamıştır.

Hem ABD tarafından desteklenen hem de köklü tarihsel geçmişleri ve bağlantıları olan sağ partiler, iktidara geldikleri süreçte merkez-çevre ilişkilerini iyileştiren adımlar atmıştır. Latin Amerika'da sağın yükselişi, ABD'nin bölgedeki nüfuzunun tekrar artmasını sağlamış ve böylelikle modern dünya-sistem teorisi çerçevesinde sermaye aktarımı devam etmiştir. Bunun en önemli örneği Bolivya'da Morales'in darbeyle indirilmesinden sonraki dönemde yaşanmıştır.

ABD'nin müdahaleci politikaları, Latin Amerika'daki solun demokratik olmayan yollarla iktidardan uzaklaştırılması, Covid-19 olumsuz etkisi ve salgının sağ partiler tarafından ya önemsenmemesi ya da iyi yönetilmemesi sonucu Latin Amerika'da solun ikinci dalgası başlamış

ve güçlenmiştir. Bu süreçte kesin bir tarih belirlenmesi zor olsa da Meksika’da 2018 yılında gerçekleştirilen seçimleri, Obrador’un kazanması solun ikinci yükselişinin başlangıç tarihi olarak kabul edilebilir. Daha sonra ise Arjantin, Bolivya, Honduras, Panama, Peru ve Şili’de iktidara geçen sol partiler, ikinci dalganın daha da kökleştiğini göstermektedir.

Günümüzde Latin Amerika’da Kolombiya, Brezilya, Ekvador, Paraguay, Uruguay ve Guatemala dışındaki hemen hemen bütün ülkelerde sol fraksiyondan partiler ve liderler iktidardadır. İlk olarak, Ekvador’da güçlü bir sol taban olduğu bilinmektedir. Yapılacak ilk seçimde bu ülkede sol bir liderin seçimi kazanacağı düşünülmektedir. İkinci olarak, Brezilya’da Lula’nın veya destekleyeceği bir adayın seçimleri kazanma ihtimali oldukça yüksektir. Üçüncü olarak, diğer ülkelerde ve özellikle Kolombiya’da önemli bir toplumsal hareket söz konusudur. Bu noktada sol partiler yakın bir dönemde iktidara gelemese de her geçen gün güçlendikleri söylenebilir. Zira başkent Bogota’da solcu Claudia Lopez’in belediye başkanı olarak seçilmesi sol için önemli bir gelişmedir. Neticede Latin Amerika’da solun ikinci yükselişi ve söz konusu ülkelerde sol partilerin iktidara gelmesi, merkez-çevre ilişkilerine daha da zarar verecek ve ABD’nin nüfuzu önemli ölçüde erozyona uğrayacaktır.

Kaynakça

- America Elects (@AmericaElige) (2022). Happy New Year! Here's our year-end roundup of what the national governments of the Americas look like going into 2022. #Elecciones2021. Twitter. <https://twitter.com/AmericaElige/status/1477047183295741953>, (Erişim Tarihi: 08.12.2018).
- Americas Quarterly (2013). *U.S. Secretary of State Declares, "The Monroe Doctrine is Dead"*. <https://www.americasquarterly.org/blog/u-s-secretary-of-state-declares-the-monroe-doctrine-is-dead/>, (Erişim Tarihi: 08.12.2018).
- Angell, A. ve Pollack, B. (2000). Presidential Elections of 1999-2000 and Democratic Consolidation. *Bulletin of Latin American Research*. 19(3), 357-378.
- Angelo, P. J. (2019). *Latin America's Fading Left*. <https://www.cfr.org/article/visualizing-2020-trends-watch>, (Erişim Tarihi: 08.12.2018).
- Aquino, M. (2021). *Another Pink Tide? Latin America's Left Galvanized by Rising Star in Peru*. <https://www.reuters.com/world/americas/another-pink-tide-latin-americas-left-galvanized-by-rising-star-peru-2021-06-21/>, (Erişim Tarihi: 08.12.2018).
- Arenas-García, N. (2012). 21st Century Regionalism in South America: UNASUR and the Search for Development Alternatives. *eSharp*. 18, 64-85.
- Aronowitz, S. (1981). A Metatheoretical Critique of Immanuel Wallerstein's 'The Modern World System'. *Theory and Society*. 10(4), 503-520.
- Arslan, Ü. (2006). Latin Amerika Ülkelerinde Bağımlılık. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 8(3), 37-56.
- Bayramoğlu Özüğurlu, S. (2012). Latin Amerika'da Solun Yükselişinin Siyasal Sisteme Etkileri, *Mülkiye Dergisi*. 36(274), 13-36.
- Baysal, B. (2021). *Kolombiya Protestolarının Analizi: Sorunun Kökleri, Şiddetin Sebepleri, Talepler ve Olası Sonuçlar*. <https://www.uikpanorama.com/blog/2021/05/27/kolombiya-protestolarinin-analizi-sorunun-kokleri-siddetin-sebepleri-talepler-ve-olasi-sonuclar/>, (Erişim Tarihi: 08.12.2018).
- BBC (2012). *Paraguay President Fernando Lugo impeached by congress*. <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-18553813>, (Erişim Tarihi: 08.12.2018).
- BBC (2016). *Brazil President Dilma Rousseff removed from office by Senate*. <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-37237513>, (Erişim Tarihi: 08.12.2018).
- BBC (2021). *Xiomara Castro, Honduras'ın ilk kadın devlet başkanı olacak*. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-59488838>, (Erişim Tarihi: 08.12.2018).
- Bhojwani, D. (2012). The Left in Latin America and the Caribbean. *Economic and Political Weekly*. 47(51), 31-38.
- Buenos Aires Times (2020). *Bolivia shifts back to left as Luis Arce wins election*. <https://www.batimes.com.ar/news/latin-america/bolivia-shifts-back-to-left-as-luis-arce-wins-election.phtml>, (Erişim Tarihi: 08.12.2018).
- Casanova, P. G. (2005). Mevcut Sistemdeki Eğilimler ve Sistem-Karşıtı Hareketler. I. Wallerstein (Ed.) *Modern Küresel-Sistem* (s.137-159), (Çev. M. K. Atalar), İstanbul: Pınar Yayınları.
- Chauvin, L. O. ve Fraser, B. (2019). *South America is embracing Beijing's science silk road*. <https://www.nature.com/immersive/d41586-019-01127-4/index.html>, (Erişim Tarihi: 08.12.2018).
- Chodor, T. (2015). *Neoliberal Hegemony and the Pink Tide in Latin America: Breaking up with TINA*. New York: Palgrave Macmillan.
- Corrales, J. (2020). Authoritarian Survival: Why Maduro Hasn't Fallen. *Journal of Democracy*. 31(3), 39-53.
- Çıdamlı, Ç. (2006). Latin Amerika'da Ezilenler ve Siyaset: Yeni Bir Tarihin Başlangıcında. *Praksis Dergisi*. (14), 17-28.

- Dannefjord, J. (2021). *Is there a New Pink Tide on Latin America's Horizon?* <https://www.theperspective.se/is-there-a-new-pink-tide-on-latin-americas-horizon/>, (Erişim Tarihi: 08.12.2018).
- Darlington, S. ve Charner, F. ve Shoichet, C. E. (2016). *Brazilian Vice President Michel Temer: I want to regain the people's trust.* <https://edition.cnn.com/2016/04/25/americas/brazil-vice-president-michel-temer-interview/>, (Erişim Tarihi: 08.12.2018).
- De Onis, J. (2015). *Argentina's Surprise.* <https://www.foreignaffairs.com/articles/argentina/2015-11-24/argentinas-surprise>, (Erişim Tarihi: 08.12.2018).
- Ellner, S. (2018). *Pink-Tide Governments: Pragmatic and Populist Responses to Challenges from the Right.* *Latin American Perspectives*, 46(1), 4-22.
- Ellsworth B. (2019). *Trump says U.S. military intervention in Venezuela 'an option;' Russia objects.* <https://www.reuters.com/article/us-venezuela-politics-idUSKCN1PS0DK>, (Erişim Tarihi: 08.12.2018).
- Ezquerro-Canete, A., ve Fogel, R. (2017). *A coup foretold: Fernando Lugo and the lost promise of agrarian reform in Paraguay.* *Journal of Agrarian Change*, 17(2), 279-295.
- Gallagher, K. P. ve Myers, M. (2021). *China-Latin America Finance Database.* Washington: Inter-American Dialogue. https://www.thedialogue.org/map_list/, (Erişim Tarihi: 08.12.2018).
- Gilpin, R. (2011). *Uluslararası İlişkilerin Ekonomi Politikası* (Çev. M Duran vd.). Ankara: Kripto Kitaplar.
- Glennie, J. ve Morsolin, C. (2012). *Fernando Lugo's exit after Paraguay 'coup' a setback for development.* <https://www.theguardian.com/global-development/poverty-matters/2012/jun/29/fernando-lugo-paraguay-coup-development>, (Erişim Tarihi: 08.12.2018).
- Gobierno de Mexico (2019). *Position of the Government of Mexico on Granting Asylum to Evo Morales.* <https://www.gob.mx/sre/prensa/position-of-the-government-of-mexico-on-granting-asylum-to-evo-morales>, (Erişim Tarihi: 08.12.2018).
- Gonzalez, M. (2019). *The Ebb of the Pink Tide: The Decline of the Left in Latin America.* London: Pluto Press.
- Gorin, Z. (1985). *Socialist Societies and World System Theory: A Critical Survey.* *Science & Society*. 49(3), 332-366.
- Guidry, A. J. (2003). *Not Just Another Labor Party: The Workers' Party and Democracy in Brazil.* *Labor Studies Journal*. 28(1), 83-108.
- IHRC (2019). *"They Shot Us Like Animals" Black November & Bolivia's Interim Government.* International Human Rights Clinic & Universty Network for Human Rights. http://hrp.law.harvard.edu/wp-content/uploads/2020/07/Black-November-English-Final_Accessible.pdf, (Erişim Tarihi: 08.12.2018).
- Johnston, J. (2017). *How Pentagon Officials may have encouraged a 2009 Coup in Honduras.* <https://theintercept.com/2017/08/29/honduras-coup-us-defense-department-center-hemispheric-defense-studies-chds/>, (Erişim Tarihi: 08.12.2018).
- Johnston, J. ve Rosnick, D. (2020). *Observing the Observers: The OAS in the 2019 Bolivian Elections.* Washington, DC.
- Kaya, E. (2014). *Hugo Chavez'in Petrol Politikası ve ABD.* *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 31, 293-208.
- Kaya, E. (2016). *Modern Dünya-Sistem Teorisi Kapsamında ABD ile Küba Yakınlaşmasının Eleřtirisi ve Latin Amerika'ya Olası Yansıması.* *Akademik Bakış Dergisi*. 57, 362-377.
- Kucera, J. (2011). *What is Hugo Chávez Up to? The Wilson Quarterly*. 35(2), 22-30.
- Lakhani, N. (2016). *Did Hillary Clinton Stand by as Honduras Coup Ushered in era of Violence?* <https://www.theguardian.com/world/2016/aug/31/hillary-clinton-honduras-violence-manuel-zelaya-berta-caceres>, (Erişim Tarihi: 08.12.2018).

- Lankes, A. (2021). Is a second “pink tide” underway in Latin America? <https://analankes.medium.com/is-a-second-pink-tide-underway-in-latin-america-a060d0506583>, (Erişim Tarihi: 08.12.2018).
- Lievesley, G. ve Ludlam, S. (2009). Introduction: a ‘pink tide’? G. Lievesley ve S. Ludlam (Eds.). *Reclaiming Latin America: Experiments in Radical Social Democracy* (s.1-18). London: Zed Books.
- Marco, D. G. ve Ontiveros, E. (2019). Venezuela: Krizin çözümünde anahtar orduda. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46989651>, (Erişim Tarihi: 08.12.2018).
- Mayka, L. ve Smith, A. E. (2021). Introduction The Grassroots Right in Latin America: Patterns, Causes, and Consequences. *Latin American Politics and Society*. 63(3), 1-20.
- Miller, B. *Beyond Commodities: China’s Economic Footprint*. Americas Quarterly. <https://www.americasquarterly.org/fullwidthpage/china-latin-america-2-0-the-economic-footprint/>, (Erişim Tarihi: 08.12.2018).
- Ministry of Foreign Affairs, International Trade and Worship Argentina (2019). *Evo Morales’ request for asylum*. <https://www.cancilleria.gob.ar/en/announcements/news/evo-morales-request-asylum>, (Erişim Tarihi: 08.12.2018).
- NTV (2021). Ekonomik eşitsizliği protesto eden halk Brezilya’da borsa bastı: Yüz milyon kişi açken, milyar dolarlar kazanmanızı kabul etmiyoruz. https://www.ntv.com.tr/galeri/dunya/ekonomik-esitsizligi-protesto-eden-halk-brezilyada-borsa-basti-yuz-milyon-kisi-acken-milyar-dolarlar-kazanmanizi-kabul-etmiyoruz,dT6Qf-y7EkicgsHKUjRpoA/92UCQAEPV0mQwmrDwNHv_A, (Erişim Tarihi: 08.12.2018).
- Organization of American States (2019). *Electoral Integrity Analysis General Elections in the Plurinational State of Bolivia*. <https://www.oas.org/fpdb/press/Audit-Report-EN-vFINAL.pdf>, (Erişim Tarihi: 08.12.2018).
- Political Database of the Americas (2011). *Republic of Chile*. <https://pdba.georgetown.edu/ElecSys/Chile/chile.html>, (Erişim Tarihi: 08.12.2018).
- Reuters (2017). *Bolivian court clears way for Morales to run for fourth term*. <https://www.reuters.com/article/us-bolivia-politics-idUSKBN1DS2ZX>, (Erişim Tarihi: 08.12.2018).
- Roa, C. (2016). *Changing Tides: On the Political Changes Occurring in Latin America*. Center for International Relations and Sustainable Development (CIRSD). <https://www.cirsd.org/files/000/000/001/84/28a312aacd85d1ba1d48ca662701891af25b3096.pdf>, (Erişim Tarihi: 08.12.2018).
- Sanchez, O. (2005). Argentina’s Landmark 2003 Presidential Election: Renewal and Continuity. *Bulletin of Latin American Research*. 24(4), 454–475.
- Schake, K. (2019). *Let the Monroe Doctrine Die*. <https://foreignpolicy.com/2019/05/29/let-the-monroe-doctrine-die-venezuela-bolton/>, (Erişim Tarihi: 08.12.2018).
- TeleSUR (2019). *Brazil: Temer Admits Impeachment of Dilma Rousseff Was a Coup*. <https://www.telesurenglish.net/news/Brazil-Temer-Admits-Impeachment-of-Dilma-Rousseff-Was-a-Coup-20190918-0011.html>, (Erişim Tarihi: 08.12.2018).
- TeleSUR (2020). *Elon Musk Confesses to Lithium Coup in Bolivia*. <https://www.telesurenglish.net/news/elon-musk-confesses-to-lithium-coup-in-bolivia-20200725-0010.html>, (Erişim Tarihi: 08.12.2018).
- The Economist (2019). *John Bolton and the Monroe Doctrine*. <https://www.economist.com/leaders/2019/05/09/john-bolton-and-the-monroe-doctrine>, (Erişim Tarihi: 08.12.2018).
- Urbina, M. L. (2021). Pembe Dalga Sonrası Dönemde Yeni Latin Amerika Sağ (Çev. Uğur Yağan). E. Akgemici ve K. Ateş (Der.) *Dünyanın Ters Köşesi Latin Amerika: Tarih, Toplum, Kültür* (s.291-302). İstanbul: İletişim. 2. Baskı.

- Uysal Oğuz, C. ve Sezek, E. N. (2020). Latin Amerika’da Covid-19 Pandemisinin Sosyoekonomik Etkileri: Brezilya ve Meksika Örnekleri. *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi*. 5(Özel Sayı), 164-184.
- Wallerstein, I. (1974). *The Modern World-System: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century*. New York: Academic Press.
- Wallerstein, I. (2011). *Dünya-Sistemleri Analizi: Bir Giriş* (Çev. E. Abadoğlu ve N. Ersoy). İstanbul: bgst Yayınları.
- Wallerstein, I. (2012). *Tarihsel Kapitalizm ve Kapitalist Uygarlık* (Çev. N. Alpay). İstanbul: Metis Yayınları.
- Yaffe, H. (2014). *Havana hosts important regional summit*. <https://cubanos.org.uk/news/165-havana-celac>, (Erişim Tarihi: 08.12.2018)